

א. ל. סוקניק ז"ל

הפרופ' אליעזר ליפא סוקניק נעקר מתוכנו בלא עת, בעצם עבודתו הפוריה בחקר המגילות הגנוזות ממדבר יהודה. עד יומו האחרון תיכן תכניות מקיפות ונועזות לפיתוח הארכיאולוגיה בישראל ולאירגון משלחת שתחקור את המערות בסביבות עין-גדי. שקיווה לגלות שם מגילות נוספות. בן שישים וארבע היה במותו.

דמות מופלאה מדור היוצרים והמגשימים, שהכשירו את הקרקע לתקומת ישראל ותרבותו בארץ הייעוד. חוקר בעל מעוף, שברוחו נתמזגו חזון ויזמה עם כושר הביצוע ושטף מרץ, העשוי ללא חת. גדולות זכויותיו כאבי הארכיאולוגיה הישראלית, כאחד התורמים הראשיים לביסוסה, לפיתוחה ולהפצתה ברבים וכמורה הראשון לארכיאולוגיה של ארץ-ישראל באוניברסיטה העברית. למעלה משלושים שנות חייו האחרונות הקדיש לחשיפת אוצרות העבר הטמונים בחיק אדמת ארץ-ישראל, ובייחוד באדמת ירושלים.

שמו של סוקניק נתפרסם לראשונה על-ידי גילויו במערות-הקברים מימי הבית השני שבסביבות ירושלים, וביחוד בחקר הגלוסקמאות על קישוטיהן וכתובותיהן, שמרובה ערכם לתולדות היהודים, תרבותם ומנהגיהם בימי בית הורדוס. מתגליותיו המרובות יש לציין במיוחד את הכתובת הידועה שנזכר בה שמו של עוזיהו מלך יהודה. כמו כן יצאו לו מוניטין כחופר חחומה השלישית של ירושלים, מפעל ארכיאולוגי שהתחיל בו ביחד עם פרופ' ל. א. מאיר בשנת 1923 ונודעה לו חשיבות להארת הטופוגראפיה של העיר ותולדותיה בסוף ימי הבית השני.

הרבה יזמה ועמל שיקע המנוח בחקירת בתי הכנסת של התקופה הרומית והביזאנטית בארץ ובשכנותיה. בפעולה זו התחיל בשנת 1929, שעה שחשף את בית-הכנסת בבית-אלפא, שהוסיף פרטים רבים לידיעת הארכיטקטורה של בתי הכנסת והאמנות היהודית-העממית בתקופה הביזאנטית. מכאן ואילך התמסר למחקר זה והיה חושף והולך שרידי בתי-כנסת שונים וגם עסק בסקר בתי-הכנסת הגלויים והידועים, אף הוא מפעל רב-ערך שלא הספיק לסיימו. ידועים יפה ספריו על בתי-הכנסת שבבית-אלפא, בחמת-גדר ובדורא-אברופוס, וספרו האנגלי המסכם על בתי-הכנסת בארץ ישראל וביוון.

בפעולה ארכיאולוגית זו, שנעשתה בסיועה של קרן ל. רבינוביץ, חשף בזמן האחרון את בית-הכנסת השומרוני בשעלבין, שנתגלה על-ידי חיילי צה"ל בזמן מלחמת השחרור, ואת שרידי בית-הכנסת ורצפת-הפסיפס שלו ביפיע הסמוכה לנצרת. בחקירותיו אלו העלה דברים רבי-ענין לידיעת הבנייה והאמנות היהודית הקדומה, האיר חזיונות שונים בחיי היישוב היהודי בארץ בתקופה הרומית והביזאנטית, ואף העשיר את אוצר הכתובות היהודיות, שחשיבותן רבה בייחוד לחקר הספרות התלמודית.

כמנהל המחלקה הארכיאולוגית של האוניברסיטה העברית ושל בית-הנכות לעתיקות היהודים על-יד האוניברסיטה, היה לו תפקיד כפול: מצד אחד שקד על הקמת המוזיאון על הר-הצופים וריכוז חומר ארכיאולוגי שיוצג בו, ומצד שני ערך חפירות ארכיאולוגיות במקומות שונים בארץ, שבוצעו בעזרת עובדי המחלקה ותלמידיו. מחפירות המחלקה יש להזכיר בשורה הראשונה את המפעל הארכיאולוגי בתל-ג'רישה שבתחום תל-אביב, שבו נתגלה בין השאר קטע של החומה החיקסוסית, שהיא דוגמה מרובת-עניין של ביצור מתקופת האבות, ואת חשיפת המצודה מתקופת המלוכה הישראלית בתל-כדאדי, בשטח תחנת רידינג שבתל-אביב. אף יש לזקוף לזכותו גם כמה גילויים אחרים, קטנים יותר ועם זה בעלי חשיבות יתרה, כגון: בית-הקברות הכלקולייתי בחדרה ובתי-הקברות הקדומים בעפולה. כמו כן יש להזכיר את עבודתו כאחד המנהלים של המשלחת הארכיאולוגית המאוחדת בשומרון, שבה השתתף מטעם האוניברסיטה העברית. במפעל הגדול הזה של הארכיאולוגיה הארץ-ישראלית תרם תרומה חשובה לביורר כמה בעיות הכרוכות באופי בית-המלך הישראלי וביצוריו ובחומר האפיגראפי העברי שנתגלה באתר זה.

רב חלקו של פרופ' סוקניק במחקר האפיגראפיה והנומיסמאטיקה היהודית. וגולת הכותרת של פעולתו רבת המידות והענפים היא הזכות הגדולה שנתגלגלה לידו עם רכישת הקבוצה הראשונה של המגילות הגנוזות מן המערה שליד עין פשחה במדבר יהודה, שקצתן זכה גם לפענח ולהוציאן לאור. מפעלו זה פרסם את שמו בעולם כולו, והעמיד אותו בשורה אחת עם עם גדולי המגלים של אוצרות העבר. ספרו הגדול על המגילות הגנוזות שברשות האוניברסיטה העברית, שבו עסק בשנות חייו האחרונות, השלמתו והדפסתו הושתה בגלל מחלתו של החוקר, ולא זכה הפרופ' סוקניק לראות בחייו את פרי עמלו, במפעל מדעי זה הגדול, שהקדיש לו את מיטב כשרונותיו

וכוחותיו במשך חמש שנים. אף הניח פרופ' סוקניק אחריו חומר מדעי אחר, שצבר בעזרת עובדי המחלקה הארכיאולוגית של האוניברסיטה, ולא הספיק לעבדו, להשלימו ולהוציאו לאור, ובכללו תוצאות מחקריו בשטח האפיגראפיה ובחקר בתי-הכנסת והגלוסקמאות, חומר שהתחיל לאסוף בעניין כתבי יב והריאליה שבכתבי יוסף בן-מתתיהו ובתלמוד, ולבסוף—הרצאותיו שהרצה באוניברסיטה העברית.

התמסרותו היתרה לתפקיד חייו, שהיתה שופעת להט נעורים ושפע מרץ כמעט עד יומו האחרון, היתה בין הגורמים לניתוק פתיל חייו. במפעליו הארכיאולוגיים שירת את המדע ואת עמו וקבע לעצמו מקום מכובד בין מגלי הקדמוניות הנודעים לשם ורבי-הפעלים של דורו. יהי זכרו ברוך!
 ב. מזר (מיילר)